

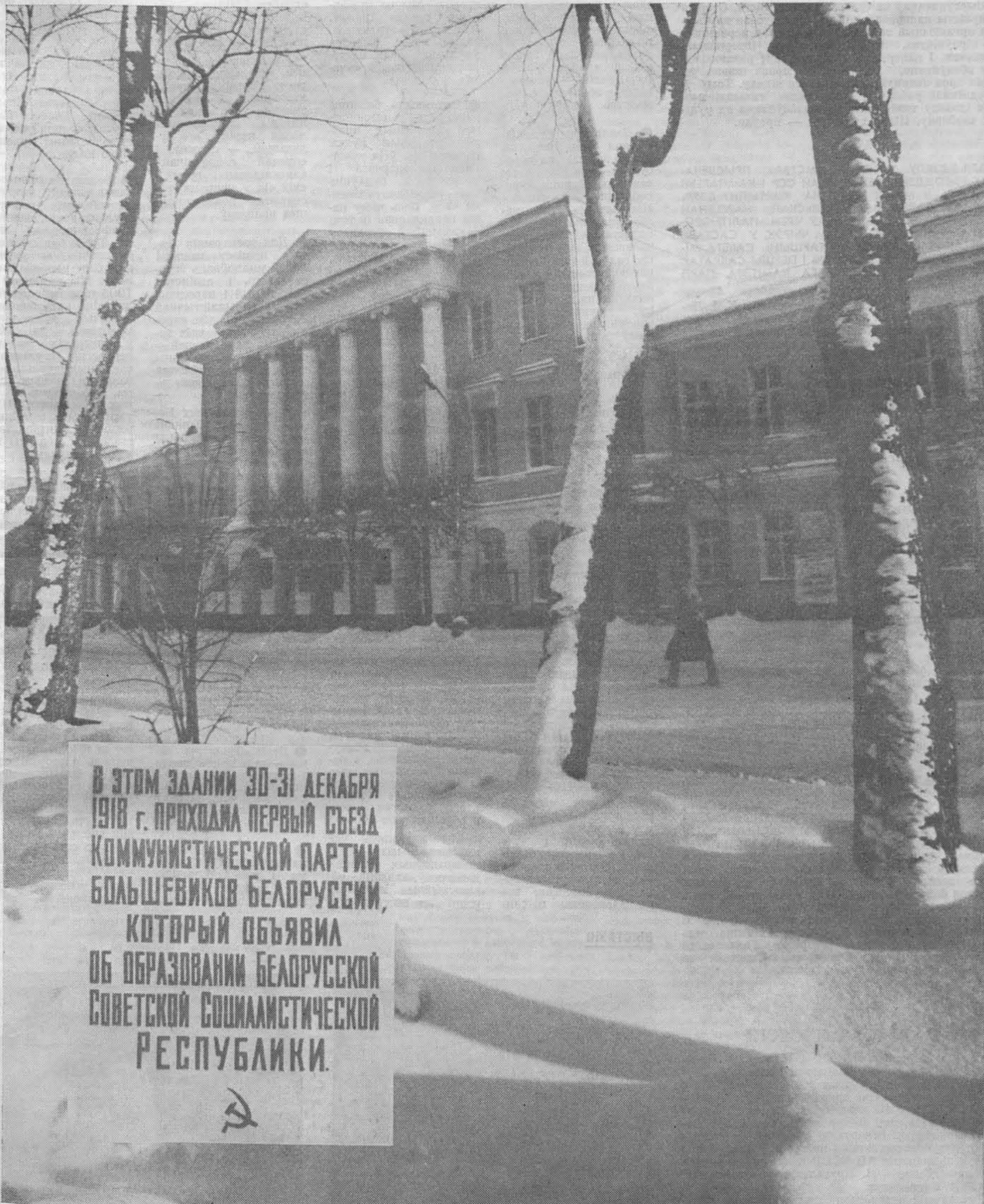
11740

Голас Радзімы

№ 1 (2091)
5 студзеня 1989 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СВЯЗЯХ З СУАЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

В ЭТОМ ЗДАНИИ 30-31 ДЕКАБРЯ
1918 г. ПРОХОДИЛ ПЕРВЫЙ СЪЕЗД
КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ
БОЛЬШЕВИКОВ БЕЛОРУССИИ,
КОТОРЫЙ ОБЪЯВИЛ
ОБ ОБРАЗОВАНИИ БЕЛОРУССКОЙ
СОВЕТСКОЙ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ.

1 студзеня 1989 года споўнілася 70 гадоў з дня ўтварэння Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі і Камуністычнай партыі Беларусі. Так зда-
рылася, што падзея гэта адбылася ў Смаленску, дзе праходзіла VI канферэнцыя Паўночна-Заходняга абласнога камітэта партыі, якая і аб'явіла сябе I з'ездам
КП(б)Б. Карэспандэнты газеты «Голас Радзімы» пабывалі ў горадзе, дзе нарадзілася рэспубліка. Іх рэпартаж змешчаны на стар. 4.
НА ЗДЫМКУ: так выглядае сёння будынак у Смаленску, дзе праходзіў I з'езд КП(б)Б і было абвешчана пра ўтварэнне БССР.

Фота С. КРЫЦКАГА.

3 НАГОДЫ ЮБІЛЕЮ

БЕЗ НАЙМЕНШАГА АДЦЕННЯ КАМПЛІМЕНТАРНАСЦІ, ВОСТРА І ПАЛЕМІЧНА, У ДУХУ ЧАСУ ПРАЙШЛА У ЦК КПБ СУСТРЭЧА З ВЕТЭРАНАМІ КАМУНІСТЫЧНАЙ ПАРТЫІ, ВАЙНЫ І ПРАЦЫ.

Менавіта гэтыя пасівелыя людзі разам з народам закладвалі фундамент новага жыцця ў горадзе і вёсцы, стаялі насмерць у бітве з інтэрвентамі розных масцей, узнімалі з руін і попелу гарады, школы, заводы. Але яны менш за ўсё гаварылі пра свае мінулыя заслугі, хоць ім ёсць што ўспомніць.

Выступленні ў сустрэчы было многа. Старыя камуністы падкрэслівалі, што беларуская партыйная арганізацыя заўсёды была моцная пераемнасцю кіраўніцтва, адданасцю народу, інтэрнацыяналізмам. І цяпер, калі ў краіне ідзе рэвалюцыйнае абнаўленне, мы не маем права нават на адзін крок звярнуць з ленинскага шляху. Таму ў штодзённай рабоце, у прапагандзе сацыялістычных ідэалаў трэба рашуча пазбаўляцца ад руціны, шаблону. Шлях тут адзін — праўда.

* * *

ДЛЯ УДЗЕЛУ У МЕРАПРЫЕМСТВАХ, ПРЫСВЕЧАНЫХ 70-ГОДДЗЮ БЕЛАРУСКАЙ ССР І КАМПАРТЫІ БЕЛАРУСІ, У МІНСК ПРЫБЫЛА ПАРТЫЙНА-ДЗЯРЖАўНАЯ ДЭЛЕГАЦЫЯ ПОЛЬСКАЙ НАРОДНАЙ РЭСПУБЛІКІ, ЯЕ УЗНАЧАЛЬВАУ ЧЛЕН ПАЛІТБЮРО, САКРАТАР ЦК ПАРП ЮЗЭФ ЧЫРЭК, У САСТАВЕ ДЭЛЕГАЦЫІ — НАМЕСНІК СТАРШЫНІ САВЕТА МІНІСТРАў ПНР ЯНУШ ПАТОРСКІ І ПЕРШЫ САКРАТАР БЕЛАСТОЦКАГА ВАЯВОДСКАГА КАМІТЭТА ПАРП УЛАДЗІМЕЖ КАЛАДЗЕЮК.

Дэлегатыя ўсклала вянкi да помніка У. І. Леніну і да манумента на плошчы Перамогі.

У Цэнтральным Камітэце Кампартыі Беларусі адбылася цёплая, сяброўская гутарка першага сакратара ЦК КПБ Я. Сакалова з членамі дэлегатыі. Адзначалася, што мацнеючыя ўсебаковыя сувязі паміж дзвюма рэспублікамі садзейнічаюць паглыбленню працэсаў перабудовы ў ССРР і сацыялістычнага абнаўлення ў ПНР. Канкрэтным увасабленнем гэтага з'яўляецца расшырэнне прамых сувязей паміж працоўнымі калектывамі беларускіх і польскіх прадпрыемстваў, актыўныя кантакты ў галіне навукі і культуры.

* * *

У СУВЯЗІ СА СВЯТАМ ПЕРШЫ САКРАТАР ЦК ПАРП, СТАРШЫНІ ДЗЯРЖАўНАГА САВЕТА ПНР ВОЙЦЕХ ЯРУЗЕЛЬСКІ ДАСЛАУ ВІНШАВАННЕ ЦЭНТРАЛЬНАМУ КАМІТЭТУ КАМПАРТЫІ БЕЛАРУСІ, ПРЭЗІДЫМУ ВЯРХОўНАГА САВЕТА БССР І САВЕТА МІНІСТРАў БССР.

У ім, у прыватнасці, гаворыцца: «Важныя працэсы перабудовы ў ССРР і сацыялістычнага абнаўлення ў Польшчы, у якіх так цесна ўзаемадзейнічаюць нашы партыі, ствараюць якасна новыя ўмовы для ўсебаковага развіцця, умацавання і паглыблення супрацоўніцтва і дружбы Польшчы і Беларусі. Мы з задавальненнем вітаем паскоранае, асабліва ў апошні перыяд, развіццё прамых кантактаў паміж прыгранічнымі рэгіёнамі, гарадамі, ваяводствамі і абласцямі, а таксама грамадзянамі абедзвюх краін. Істотную ролю ў працэсе ўзаемага збліжэння адыгрываюць палітыкі, якія жывуць у Беларусі, і беларусы, якія жывуць у Польшчы».

* * *

НАПЯРЭДАДНІ ЮБІЛЕЮ ВЫЙШЛА ПАСТАНОВА ЦК КП БЕЛАРУСІ І САВЕТА МІНІСТРАў БССР АБ ПРЫСВАЕННІ ДЗЯРЖАўНАЙ ПРЭМІІ БЕЛАРУСКАЙ ССР 1988 ГОДА ЗА ЛЕПШЫЯ ПРАЦОўНЫЯ ДАСЯГНЕННІ, НАВУКОВЫЯ І ТЭХНІЧНЫЯ РАСПРАЦОўКІ, У ГАЛІНЕ ЛІТАРАТУРЫ, МАСТАЦТВА І АРХІТЭКТУРЫ.

Сярод узнагароджаных пісьменнікі Міхась Стральцоў (пасмяротна) за кнігу вершаў «Мой свеце ясны», Вячаслаў Адамчык за раманы «Чужая бацькаўшчына», «Год нулявы», «І скажа той, хто народзіцца», кампазітар Андрэй Мдзівані за сімфонію № 5 «Памяць зямлі» і № 6 «Полацкія пісьменны», Уладзімір Анічэнка, доктар філалагічных навук, прафесар Гомельскага дзяржуніверсітэта імя Францыска Скарыны за цыкл работ «Скарыніяна» і іншыя.

У АН БССР

НАВУКОВАЯ СЕСІЯ

70-году ўтварэння БССР і Кампартыі Беларусі была прысвечана навуковая сесія Акадэміі навук БССР, якая адбылася ў Мінску.

Уступным словам яе адкрыў прэзідэнт Акадэміі навук рэспублікі акадэмік У. Платонаў. З дакладамі аб утварэнні Камуністычнай партыі Беларусі, станаўленні беларускай савецкай дзяржаўнасці, навукова-тэхнічным прагрэсе ў рэспубліцы выступілі акадэмік АН БССР І. Ігнаценка, доктар юрыдычных навук В. Круталевіч, акадэмік АН БССР А. Сцепаненка.

Дакладчыкі падрабязна прааналізавалі гістарычны шлях, пройдзены рэспублікай і яе Кампартыяй за сем дзесяцігоддзяў. Падкрэслівалася, што ў дружнай самі народнаў Савецкага Саюза, з іх брацкай дапамогай Беларусь у кароткі тэрмін ліквідавала векавую адсталасць і стала развітой індустрыяльна-аграрнай рэспублікай, ажыццявіла грандыёзныя пераўтварэнні ў галіне культуры, духоўным жыццём народа.

На сесіі адзначаліся і праблемы будаўніцтва сацыялістычнага грамадства ў рэспубліцы. Яе развіццё, як і ўсёй краіны, праходзіла ў складанай, супярэчлівай абстаноўцы.

3 ДАКЛАДА ПЕРШАГА САКРАТАРА ЦК КПБ ЯФРЭМА САКАЛОВА

30 снежня ў горадзе-героі Мінску адбылося ўрачыстае пасяджэнне Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі і Вярхоўнага Савета Беларускай ССР з удзелам прадстаўнікоў партыйных, савецкіх і грамадскіх арганізацый рэспублікі, Савецкай Арміі, прысвечанае 70-году Беларускай ССР і Кампартыі Беларусі.

На ўрачыстым пасяджэнні прысутнічалі таксама

● Сваё свята мы адзначаем у пераломны час, калі жыццё краіны, жыццё рэспублікі, жыццё кожнага з нас уладарна вызначае галоўны прыярытэт нашай рэчаіснасці — рэвалюцыйнае абнаўленне грамадства.

● Дакладная гуманістычная накіраванасць курсу партыі на перабудову — якасна новы этап практычнага ўвасаблення гуманізму Кастрычніка, які на заўсёды лакончы ў экспліцатнай чалавека чалавекам, беспрацоўем, галечай і непісьменнасцю; устанавіў паміж людзьмі адносіны, заснаваныя на калектывізме, супрацоўніцтве, ўзаемадапамоце; адкрыў народным масам доступ да ўсіх крыніц ведаў; забяспечыў роўнае права на працу.

Для нас гэта ўсё прывычна і само сабой зразумелае. І мы рэдка задумваемся аб тым, што гэтыя і многія іншыя нашы сацыяльна-палітычныя заваёвы застаюцца ў многіх краінах свету толькі надзеяй, марай працоўных.

Марыў аб іх і беларускі народ. Аб яго жыцці да Кастрычніка, яго беспасветнай беднасці, сацыяльным і нацыянальным прыгнёце добра памятае старэйшае пакаленне. Аб гэтым засталася і нямала дакументальных сведчанняў. І мы зноў і зноў звяртаем розум, звяртаем душу да вялікіх вытокаў, да кастрычніцкіх дзён. Мы яшчэ і яшчэ раз пераконваемся ў правільнасці зробленага ў Кастрычніку выбару.

Нам, удзельнікам і сведкам цяперашніх пераўтварэнняў, часам цяжка ацаніць перамены, якія зараз адбываюцца. Нам усё здаецца — мала, нам усё здаецца — марудна. Так, мы не задаволены ні тэм-

памі, ні аб'ёмам, ні якасцю. Мы не задаволены і многім іншым. Але варта аглянуцца, задумацца — і выразна ўяўляеш, якая шырокая паласа паміж «учора» і «сёння».

● Спалучыць развіццё дэмакратыі з вырашэннем канкрэтных праблем, рэальным рухам наперад на ўсіх участках гаспадарчага і культурнага будаўніцтва — такое патрабаванне часу. Вось чаму наша неадкладная задача — умацніць барацьбу з сацыяльным утрыманствам, пасіўнасцю, безгаспадарчасцю, аб'якавасцю да працы і грамадскіх спраў.

Не маем мы права не бачыць і іншыя негатыўныя праўленні. Сёй-той, зыходзячы са сваіх вузкагаістычных, амбіцыйных пабуджэнняў, спрабуе падвергнуць сумненню заваёвы Кастрычніка, асноўныя каштоўнасці нашага грамадства, саюз і дружбу народаў савецкай многанацыянальнай Айчыны.

Мы — за разнастайнасць думак, за тое, каб абмяркоўваць любое пытанне, якім бы вострым яно ні было, з усімі групамі грамадства. Мы — за дыскусію, за супастаўленне поглядаў, калі яны накіраваны на ўмацаванне і ўзбагачэнне сацыялістычных асноў Савецкай дзяржавы.

Мы з разуменнем адносимся да ўсіх, хто разам з партыйнымі, прафсаюзнымі, камсамольскімі арганізацыямі, савецкімі органамі імкнецца актыўна ўдзельнічаць у абнаўленні грамадства, і рашуча супраць тых, чыя пазіцыі супярэчаць сацыялістычным ідэалам, хто не паскарае справу, а перашкаджае ёй.

Мы падзяляем усё мацнеючае патрабаванне працоўных спыніць дэмагогаў, ахаваць рэвалюцыйныя пераўтварэнні ад экстрэмізму,

ма дэлегатыі Польскай Народнай Рэспублікі і чале з членам Палітбюро, сакратаром ЦК Польскай аб'яднанай рабочай партыі Юзэфам Чыркам, Украінскай ССР, Літоўскай ССР, горада-героя Масквы, горада-героя Ленінграда, Смаленскай вобласці і іншых.

З дакладам перад прысутнымі выступіў першы сакратар ЦК КПБ Яфрэм Сакалоў.

даваць адпор тым, хто спрабуе ўтапіць перабудову ў патоку звыклых фраз, падкінуць чужыя нам каштоўнасці.

Абавязак кожнага з нас, незалежна ад узросту і прафесіі, нацыянальнасці і веравызнання — усіх, хто сапраўды заклапочаны лёсам народа, яго будучыняй, — словам і справай садзейнічаць кансалідацыі грамадскіх сіл у напрамку паскарэння перабудовачных працэсаў.

● Для паскарэння гэтага працэсу важна і далей умацоўваць згуртаванасць і адзінства ўсіх нацый і народнасцей сацыялістычнай Айчыны. Дружба народаў, роўнасць усіх нацый і народнасцей — сапраўды ўражальны вынік ажыццяўлення ленинскай нацыянальнай палітыкі.

Для працоўных Беларусі гэтыя паняцці напоўнены асаблівым сэнсам. На працягу ўсёй нашай 70-гадовай гісторыі не было перыяду, калі б рэспубліка не адчувала сілы адзінства і брацтва народаў ССРР.

● У адзіночку нам бы не збавіцца ад фашысцкай нечысці. У адзіночку нам бы не ўзняць за кароткі час з руін і попелу гарады і вёскі, заводы і фабрыкі. І мы і нашы патомкі будучы вечна ўдзячны вялікаму рускаму народу, усім брацкім народам нашай Айчыны за бескарыслівую дапамогу і ўсебаковую падтрымку.

● Дэвіз «Трывалы саюз» — гэта моцны цэнтр і моцныя рэспублікі» як нельга лепш адваджае інтарэсам усіх народаў нашай многанацыянальнай дзяржавы.

● Сапраўды народная, нацыянальная па форме і сацыялістычная па зместу беларуская культура разві-

ваецца ва ўмовах абнаўлення культуры брацкіх рэспублік на аснове іх ўзаемаўплыву і ўзаемадапамогі. Яна аспраўдзецца на трывалым фундаментам, які закладзены выдатнымі сынамі Беларускага народа Францішак Скарына, Сімян Полацкі, Кастусь Каліноўскі, Францішак Бягушэвіч, Янка Купала, Якуб Колас.

● Большай дзейнасці канкрэтнасці патрабуюць ад усіх нас рэформы агульнаадукацыйнай і прафесійнальнай школы. Трэба будзе істотна ўмацаваць матэрыяльную базу народнай асветы. Мы намячам да 1995 года поўнасцю задалоліць патрэбнасць дзіцячых дашкольных устаноў, да 2000 у піянерскіх лагерах перавесці агульнаадукацыйныя школы на аднаменны рэжым работы, забяспечыць па новых нарматывах ВНУ і тэхнікумы вучэбнымі плошчамі, інтэрнатарыяламі, спартыўнымі збудаваннямі.

Гэта дазволіць зрабіць буйны крок наперад у вырашэнні найважнейшай сацыяльнай задачы — ператварэння народнай асветы ў магутны сродак захавання, развіцця і перадачы накопленых чалавецтвам духоўных багаццяў на поўную сілу ўвесці ў дзеянне рашаючы фактар паскарэння і культурнага развіцця грамадства.

Калі мы ставім і вырашаем такія маштабныя задачы, міжволі звяртаемся да мінулага, да таго, з чаго пачыналі. Гісторыя сведчыць: Беларусь была самай непісьменнай часткай царскай Расіі. Такі гіганцкі скачок у гістарычна кароткі тэрмін магчымы толькі ў ўмовах сацыялістычнага грамадства, галоўнаму мэтам якога — забяспечыць усебаковае развіццё чалавека.

ВЫСТАЎКІ

Каля 1 000 выданняў прадстаўлена на Рэспубліканскай кніжнай выстаўцы, прысвечанай 70-году ўтварэння БССР і Кампартыі Беларусі, якая адкрылася ў выставачнай зале магазіна «Светач». Гэта прадукцыя ўсіх 11 выдавецтваў нашай рэспублікі. Тэматыка выстаўкі адлюстравана ў раздзелах: «Пад сцягам Кастрычніка», «Станаўленне рэспублікі», «Беларусь на міжнароднай арэне», «Школьнік, студэнт, нас-

таўнік», «Пісьменнікі і мастакі дзецям», «Мастацтва слова» і многіх іншых.

У праграме выстаўкі прадугледжаны творчыя сустрэчы з пісьменнікамі, паэтамі, работнікамі выдавецтваў.

НА ЗДЫМКАХ: беларускія паэты Уладзімір КАРЫЗНА (злева) і Васіль ЗУЕНАК знаёмяцца з выстаўкай; мініяцюрыя выданні, прадстаўленыя ў экспазіцыі.

БОЛЬШ САЦЫЯЛІЗМУ — ГЕНЕРАЛЬНАЯ ЛІНІЯ ПЕРАБУДОВЫ

ЖЫВЫЯ ПЫТАННІ ЖЫВОГА ЖЫЦЦЯ

ІНТЭРВ'Ю «ГОЛАСУ РАДЗІМЫ» ДАЕ СТАРШЫНЯ ПРЭЗІДЫУМА ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БССР ГЕОРГІЙ ТАРАЗЕВІЧ

— Георгій Станіслававіч, каб інтэрв'ю з вамі было некалькі гадоў назад, мы, не задумваючыся, пачалі б яго з пытання аб поспехах, якіх дасягнула наша рэспубліка за 70 гадоў Савецкай улады. Але сёння, здаецца, больш правільным будзе паставіць пытанне так: што набылі беларусы і якія маюць страты на гэтым гістарычна невялікім адрэзку часу?

— Кастрычніцкая рэвалюцыя адкрыла перад усімі народамі, якія насялялі тады Расію, дарогу да будаўніцтва і сцвярдзэння зусім новага сацыялістычнага грамадства. Менавіта Вялікі Кастрычнік ліквідаваў нацыянальны прыгнёт, народы атрымалі рэальнае права на нацыянальнае самавызначэнне. Упершыню ў гісторыі набыў сваю дзяржаўнасць і беларускі народ.

Матэрыяльныя, сацыяльныя і палітычныя ўмовы для ўсеабаковага развіцця наша Беларусі, як і іншыя савецкія рэспублікі, атрымала дзякуючы публіцы, атрымала дзякуючы стварэнню Саюза ССР. Узаемадапамога савецкіх народаў, аб'яднанне іх рэсурсаў, узаемае ўзбагачэнне вопытам надавалі вялікае паскарэнне развіццю кожнай рэспублікі, у тым ліку і Беларускай.

Да Кастрычніцкай рэвалюцыі 80 працэнтаў беларусаў былі непісьменнымі. З часоў Пушкіна, а менавіта з 1835 да 1917 года, у Беларусі было выдадзена ўсяго 320 кніг. Пасля рэвалюцыі непісьменнасць была ліквідавана ў кароткі тэрмін. Ужо ў першыя гады адкрыліся нацыянальныя ўніверсітэты, вышэйшыя і сярэднія спецыяльныя навучальныя ўстановы, а ў 1929 годзе створана Акадэмія навук БССР.

Вялікія здабыткі. Але сёння мы ведаем, што яны маглі быць значна большымі, каб не змрочныя часы сталінскай беззаконнасці, калі пацярпелі многія тысячы ні ў чым невінаватых людзей. Толькі ў 1936—1937 гадах сярод рэпрэсраваных — значная частка партыйных і савецкіх работнікаў, творчых інтэлігенцыя, прастых рабочых і сялян. Цудам пазбеглі гэтага страшнага лёсу некаторыя дзеячы беларускай культуры і выдатныя пісьменнікі.

Вельмі нялёгка і няпроста праходзіла і калектывізацыя сельскай гаспадаркі. Звышвысокія тэмпы яе, зневажанне так званай «серадняка», папярэнне правоў агульных сходаў калгаснікаў, неабгрунтаваны і частыя замены кіраўнікоў калгасаў, безумоўна, падарвалі веру беларускіх сялян у справядлівасць. Шлях насілля і жорсткасці пад відам сацыялістычнага пераўтварэння на вёсцы не падлягае ніякаму апраўданню.

Сталінскія выканаўцы ў сваіх супрацьзаконных дзеяннях не ў апошнюю чаргу выкарыстоўвалі і звычайныя нацыянальныя пачуцці людзей. Нацыянал-шавіністычным абвясцілася ледзь ці не ўсё нацыянальнае. Зразумела, гэта не магло не пакінуць след на псіхалогію людзей, на лёсе як Беларускай мовы, так і культуры ўвогуле.

У канцы 50-х гадоў працавала спецыяльная камісія ЦК КПБ па рэабілітацыі незаконна рэпрэсраваных. Былі вернуты часныя імёны дзесяткам, тысячам людзей. Восенню 1988 года створана камісія Бюро ЦК КПБ па дадатковаму вывучэнню матэрыялаў, звязаных з рэпрэсіямі перыяду 30—40-х гадоў і пачатку 50-х гадоў. Зняты незаслужаныя абвінавачанні з соцыяльных землякоў, многія

з іх адноўлены ў радах партыі. Поўнасцю рэабілітаваны старшыня першага савецкага Беларускага ўрада Д. Жылуновіч. Дарэчы, калі камісія 50-х гадоў працавала толькі па заявах і скаргах рэпрэсраваных ці іх сваякоў, то цяпер разглядаюцца літаральна ўсе крымінальныя справы, якія былі аднесены заканадаўствам таго часу да контррэвалюцыйных. Так, праўда павінна быць толькі адна, такая, якая яна ёсць, з усімі яе светлымі і змрочнымі бакамі, ва ўсёй яе супярэчнасці. Аб гэтым партыя мужна заявіла на красавіцкім Пленуме ЦК КПБ 1985 года, гэта яшчэ раз пацвердзіла XIX партканферэнцыя. Суровыя ўрокі мінулага, задачы перабудовы, наша будучыня прымушаюць нас удаканальнаваць эканоміку і ідэалогію, настойліва рухацца наперад.

Беларусь сёння — гэта частка адзінага народнагаспадарчага комплексу краіны, рэспубліка шматгаліновай прамысловасці, буйной высокаразвітой сельскай гаспадаркі. Прадукцыя з маркай беларускіх прадпрыемстваў пастаўляецца больш чым у 100 краін свету.

Зроблена нямала, у тым ліку і за гады дванаццатай пяцігодкі. Папярэднія вынікі сведчаць, што ў развіцці эканомікі і сацыяльнай сферы рэспублікі ёсць пазітыўныя зрухі. Нацыянальны даход за тры гады павялічыўся на 15 працэнтаў, аб'ём прамысловай вытворчасці — на 21 працэнт. Пабудавана 300 тысяч кватэр, перавыкананы план па ўводу ў дзеянне школ, бальніц і паліклінік. Больш устойліва працуе аграпрамысловы комплекс.

Ідзе перабудова эканамічнага механізма. Прамысловасць, сельская гаспадарка, іншыя галіны пераведзены на поўны гаспадарчы разлік і самафінансаванне. Укараняюцца падрад, арэнда і г. д.

Наша рэспубліка актыўна ўдзельнічае ў міжнародным жыцці, уносіць дастойны ўклад у ажыццяўленне задач савецкай знешняй палітыкі.

— Выступаючы нядаўна на канферэнцыі Савецкай раённай партыйнай арганізацыі горада Мінска, вы казалі, што мы жывём у вельмі адказны час. У чым яго адметнасць?

Цяперашнія пераўтварэнні па сваёму зместу, глыбіні і размаху мы з поўным правам называем рэвалюцыйнымі. Канчатковая мэта іх — надаць сацыялізму сапраўды сучасныя формы грамадскай арганізацыі, найбольш поўна раскрыць гуманістычны характар нашага ладу ва ўсіх рашаючых аспектах — эканамічным, сацыяльна-палітычным і маральным.

Зразумела, гэта рэвалюцыя асобая. Яна не замяняе сацыялістычнага спосабу вытворчасці на які-небудзь іншы, як хацелася б праціўнікам сацыялізму, а працякае ў рамках адной грамадска-эканамічнай фармы. Разам з тым яна знамянуе пераход савецкага грамадства з аднаго якаснага стану ў другі, больш высокі. Больш сацыялізму — генеральная задача перабудовы.

Як і ўся краіна, Беларусь жыве перабудовай. У цэнтры нашай увагі — дэмакратызацыя грамадства, рэформа палітычнай сістэмы, павышэнне ролі эканамічных метадаў гаспадарэння. Трэба сказаць, што на сённяшні дзень ходам перабудовы, яе тэмпамі мы пакуль што не задаволены. Але працэс абнаўлення незваротны.

— Наступнае пытанне — зноў сведчанне таго, што краіна пе-

ражывае рэвалюцыйную сітуацыю. Як і ў 1917 годзе, на парадку дня лозунг: «Уся ўлада Саветам!». Аднак якім новым зместам напоўнены гэты заклік сёння!

— Сярод актуальных праблем перабудовы — маючая адбыцца рэформа палітычнай сістэмы. Калі ўдумліва паглядзець на задачы, якія гэта рэформа мае на мэце, можна ўбачыць дзве стратэгічныя лініі, дзве галоўныя ідэі, што ляжаць у яе аснове. Першая — гэта дакладнае размежаванне функцый партыйных і савецкіх органаў і другая — ажыццяўленне ўлады выбарнымі органамі, гэта значыць Саветамі, а не іх выканкамамі. Сутнасць рэформы — у аднаўленні ленінскіх прынцыпаў народаўладдзя, калі менавіта Савет з'яўляецца сапраўдным гаспадаром на сваёй тэрыторыі, а рэальны ўдаел усіх выбаршчыкаў у кіраванні дзяржавай забяспечваецца праз іх прадстаўнікоў у выбарчых органах.

Рэформа праводзіцца ў некалькі этапў. Яе першы крок — абмеркаванне Законаў аб змяненнях і дапаўненнях Канстытуцыі СССР і аб выбарах народных дэпутатаў СССР — завершаны. Законы прыняты, і яны ўступілі ў дзеянне. Заўважу, што абмеркаванне было надзвычай зацікаўленым і сапраўды ўсенародным. Толькі ў Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР ад грамадзян паступіла звыш шасці тысяч канкрэтных прапаноў. Яны датычыліся фарміравання вышэйшых органаў дзяржаўнай улады, вызначэння паўнамоцтваў з'езда народных дэпутатаў, забеспячэння незалежнасці суддзюў. Не засталіся аб'якавымі людзі і да перамен у выбарчай сістэме. Больш за ўсё прапаноў было звязана з нормамі, якія рэгулююць вылучэнне кандыдатаў у дэпутаты і правадзенне выбараў. На выбарах павінна быць забяспечана рэальная спароннасць будучых дэпутатаў — такое патрабаванне выбаршчыкаў. І, здаецца, яно пачынае рэалізоўвацца ў разгортнай перадыбарнай кампаніі.

— Хацелася б даведацца, як Саветамі ажыццяўляецца ў рэспубліцы сацыяльная праграма, намечаная XXVII з'ездам КПСС.

— Усе мы, у тым ліку і Саветы, праходзім цяпер школу дэмакратыі. Менавіта праз яе ляжыць шлях да сапраўднага народаўладдзя, менавіта ў ёй невычарпальныя рэзервы і магчымасці. Чаго чакаюць людзі ад пераўтварэнняў? У першую чаргу хутэйшага вырашэння надзённых праблем, якія накіпіліся за многія гады літаральна ва ўсіх сферах жыцця. Прадукты харчавання, жыллё, забеспячэнне насельніцтва таварамі і паслугамі — вось асноўныя напрамкі на сучасным этапе.

Прывяду некалькі лічбаў, якія характарызуюць дынаміку

сацыяльнай сферы рэспублікі ў XII пяцігоддзі. У невытворчых сферах, непасрэдна звязаных з ростам дабрабыту насельніцтва, накіравана звыш 8 мільярдаў рублёў, або 27 працэнтаў ад агульнага аб'ёму капіталаўкладанняў, накіраваных у народную гаспадарку. У 1989 годзе яны складуць 35 працэнтаў. На 29 працэнтаў павялічваецца выпуск нехарчовых тавараў, а аб'ём платных паслуг — больш чым у паўтара раза. У мінулай пяцігодцы штогод уводзілася ў эксплуатацыю 85 тысяч кватэр, у цяперашняй — каля 100 тысяч. У навуку, адукацыю, культуру і ахову здароўя сродкаў укладваецца ў паўтара — два разы больш.

— Яшчэ не так даўно, асвятляючы нацыянальнае пытанне, мы аперыравалі ў асноўным паняццем «дружба народаў». Зараз усё часцей гаворым пра гарманізацыю міжнацыянальных адносін. Як вядома, на апошняй сесіі Вярхоўнага Савета БССР нават была створана пастаянная Камісія па нацыянальных пытаннях і міжнацыянальных адносінах. Які стан гэтых складаных праблем у рэспубліцы?

— Наша рэспубліка — састаўная і неад'емная частка Савецкага Саюза. І ўсімі дасягненнямі яна абавязана не толькі працавітасці сваіх людзей, але і бескарыслівай брацкай дапамозе ўсіх савецкіх народаў. Успомнім напрыклад, пасляваенны перыяд. Толькі дзякуючы велізарнай падтрымцы саюзных рэспублік, Беларусь у найкарацейшыя тэрміны залячыла цяжкія раны фашысцкай акупацыі. Была адноўлена і атрымала далейшае развіццё эканоміка, створаны зусім новыя галіны прамысловасці. І, вядома ж, нельга забываць, што і да гэтай пары многія віды матэрыялаў і сыравіны мы атрымліваем з усіх куткоў нашай краіны.

Аналагічная сітуацыя і ў іншых саюзных рэспубліках. Вось зусім нядаўні прыклад. У час страшэннага стыхійнага бедства, якое напаткала братнюю Армению, ёй на дапамогу прыйшла ўся краіна, усе савецкія народы. У першыя дні туды кінуліся на дапамогу выратавальнікі, урачы, цяпер едуць будаўнікі. Бесперапынна самалёты і паязды дастаўляюць на пакутную зямлю медыкаменты, адзенне, прадукты, тэхніку і абсталяванне. Што было б з армянскім народам, каб ён сам-насам застаўся са сваёй бядой?

Аднак міжнацыянальныя адносіны, як і любая грамадская з'ява, не могуць быць чымсьці раз і назаўсёды вырашанымі. Нацыянальныя адносіны ў нашай краіне — гэта жывое пытанне жывога жыцця. Адсюль і праблемы — шматбаковыя, складаныя, нават супярэчлівыя. Зразумела, што не можа стаць убаку ад мноства ўзнікаючых праблем і наш Вярхоўны Савет. Дзейным яго інструментам у гэтай няпростай справе якраз і з'явіцца пастаянная Камісія па нацыянальных пытаннях і міжнацыянальных адносінах. Дарэчы, падобнае фарміраванне існавала ўжо ў рэспубліцы ў 20-я гады.

— Наш час — час вырашэння вялікіх і складаных праблем. Адна з іх — стан нацыянальнай культуры, нацыянальнай мовы. Як вырашаецца яна ў Беларусі?

— Разважаючы аб міжнацыянальных адносінах у нашай рэспубліцы, у першую чаргу неабходна адзначыць наяўнасць сур'ёзных праблем у развіцці нацыянальнай культуры, і асабліва — беларускай мовы. За

пасляваенныя гады сфера яе прымянення значна звужалася.

Якім бачыцца выйсце? Няпростае пытанне. Існуе, скажам, думка, што самы правільны шлях — выкарыстаць сілу і аўтарытэт дзяржавы, прымяніць уладу. А калі так, значыць, заканадаўча аб'явіць у рэспубліцы дзяржаўнай мовай беларускую, і толькі, маўляў, яе адну. Тое, што лёс мовы — справа дзяржаўная, зусім правільна. А вось ці трэба тут прымяняць уладу, сілу закона? Перакананы, што ўвядзенне ў рэспубліцы адзінай дзяржаўнай мовы не дапаможа вырашэнню праблемы, а, наадварот, пашкодзіць. Дырэктыўным падыходам тут можна дабіцца толькі аднаго: адмоўных адносін да гэтага не толькі прадстаўнікоў іншых нацый, але і тых беларусаў, якія, на жаль, свабодна не валодаюць роднай мовай.

Многае ўжо і робіцца. Цэнтральным Камітэтам Кампартыі Беларусі і ўрадам рэспублікі зацверджаны адпаведныя мерапрыемствы, якія прадугледжваюць адкрыццё беларускамоўных дзіцячых садоў, школ, класаў, расшырэнне маштабаў вывучэння роднай мовы ў вышэйшых навучальных установах, павелічэнне тыражаў выданняў на беларускай мове, узбагачэнне твораў беларускіх аўтараў рэпертуару творчых прафесіянальных і самадзейных калектываў. Будзе палепшана падрыхтоўка і перападрыхтоўка кадраў для выкладання беларускай мовы і літаратуры. Распрацаваны меры, якія прадугледжваюць далейшае ўсеабаковае развіццё беларуска-рускай двухмоўнасці, рыхтуецца доўгатэрміновая рэспубліканская праграма «Родная мова». Намячаецца таксама вялікая работа па ўзняццю ўзроўню беларускай культуры і мастацтва, захаванню помнікаў гісторыі. Ёсць і іншыя праблемы.

Вельмі важна цяпер ажыццявіць неадкладныя меры па ўдаканальненню патрыятычнага і інтэрнацыянальнага выхавання ўсіх слаўў насельніцтва, і асабліва моладзі. Адначасова, апіраючыся на сілу пераканання і аўтарытэт закона, неабходна процідзейнічаць любым спробам перавесці натуральныя нацыянальныя пачуцці ў разбуральны напрамак нацыяналізму, процідзейнічаць імкненню некаторых асоб выкарыстаць расшырэнне дэмакратыі і публічнасці ў антыдэмакратычных мэтах.

Усё, што накіравана на развіццё нацыянальнай культуры, на ахову інтарэсаў любога з народаў, якія пастаянна жывуць у рэспубліцы, заслугоўвае самых уважлівых адносін. Мне здаецца, разумна паступілі нядаўна кіраўнікі мясцовых Саветаў Гродзенскай вобласці, калі прынялі рашэнне адкрыць некалькі школьных класаў для жадаючых вывучаць польскую мову. У Гродне, Навагрудку і некаторых іншых раёнах Гродзенскай вобласці пачало працаваць польскае культурна-асветнае таварыства імя Адама Міцкевіча, а ў Мінску — аб'яднанне аматараў яўрэйскай культуры. Людзі абвядоўваюцца, каб лепш ведаць сваю гісторыю, развіваць культуру, мову самаўдаканальнавацца. І гэта можна толькі вітаць.

Так што, і «маладой» нашай дэпутацкай Камісіі па нацыянальных пытаннях і міжнацыянальных адносінах, а ў састаў яе ўваходзяць вядомыя беларускія пісьменнікі, мастакі, рабочыя, калгаснікі, настаўнікі, ёсць над чым плёна працаваць.

КАРЦІНА З ВЫСТАЎКІ

ЛЮДЗІ І ЗЯМЛЯ

Я неаднойчы наведвала гэту вялікую, прысвечаную юбілею рэспублікі выставу. Хадзіла па залах Палаца мастацтва, уважліва і прыдзірліва разглядала палотны вядомых майстроў і пачынаючых жывапісцаў. Лашчылі вока пейзажы і нацюрморты «рэалістаў»; спынялася ля «авангарду» з яго ўскладненай моўнай стылістыкай, ля карцін-шаржаў і карцін-плакатаў. І не магла не адзначыць, што дух абнаўлення і перамен у грамадстве прынёс у мастацтва многа новага. Скажам, яшчэ нядаўна лічылася, што на юбілейную выставу, відаць, каб не сапсаваць урачыстага настрою, не варта прадстаўляць работы крытычнага напрамку, наватарскія па задуме і па выкананню. Затое цяпер — поўная разнастайнасць, плюралізм. Кожны мастак мае магчымасць паказаць свет такім, якім ён яго бачыць і ўспрымае. А ты, глядач, хадзі, шукай «сваю» карціну, якая ўстрывожыць да глыбіні душы, ускалыхне думкі і пачуцці.

Выбар зрабіць было няпроста. Аднак нейкая сіла пастаянна вяртала мяне да палатна В. Дубравы пад назвай «Бэз цвіце». Я нават злавала на сябе: «Такая традыцыйная ў прыцыпе работа, без асаблівых творчых знаходак, ну што мяне ў ёй прываблівае?» Але героі карціны — двое немалых вяскоўцаў — запалі ў сэрца. Нешта такое да болю знаёмае здалася ў постаці старой кабеты, якая ў задуменні спынілася ў сваім двары ля куста квітнеючага бэзу, у абліччы сівога дзеда з ваеннымі ўзнагародамі на пінжаку, які прысеў на лаўцы, паклаўшы побач кіёк і выцягнуўшы скалечаную нагу, каб выкурыць цыгарку... Не, мы ніколі не сустракаліся. І ўсё ж такі, падумалася, што мне знаёмы гэтыя людзі, я многае ведаю пра іх жыццё, пра іх лёс. Я адчуваю кроўную аднасць з імі, з іх пакаленням.

Можа быць, усё было так. Пажаніліся недзе перад самай Вялікай Айчыннай. Толькі адсвяткавалі ўваходзіны — грывнула вайна. Пакінуўшы жонку з малым дзіцем, гаспадар адправіўся на фронт. А ў вёску прыйшлі фашысты. Рызыкуючы быць

расстралянай за сувязь з народнымі мсціўцамі, яна неаднойчы дапамагала партызанам. Ён вярнуўся з вайны цяжка паранены. Зноў пачалі адбудоўваць сваю хату, падымаць калгасную гаспадарку. Яны былі шчаслівыя, што засталіся жывымі ў такой вайне, што жывуць на сваёй зямлі, што маюць дах над галавой.

Цяжкая вясковае праца... Колькі яе перарабілі гэтыя людзі! Не адразу калгас пачаў уставаць на ногі. Не адразу прыйшоў дастатак у хату. Бадай, я не памылюся, калі скажу, што ні ён, ні яна, пражыўшы доўгае жыццё, далёка не адлучаліся ад свайго дому, хіба што пабывалі ў сына, які асталяваўся ў горадзе. Не ездзілі адпачываць у заморскія краіны, не бачылі, як жыве там народ. Ім трэба было выжыць тут, на гэтай малаўрадлівай балоцістай зямлі, дзе магільні іх продкаў, залячыць яе раны, выгадаваць сына, унукаў. Яны ўзвалілі на свае плечы неверагодны цяжар. І не схіліліся, выстаялі, захаваўшы пачуццё ўласнай годнасці, спрадвечную спадчывасць і добра-злычывасць. Яны — наш фундамент, наша аснова, нашы карані і наша сумленне.

Ім выпай нялёгка лёс. А жыццё мала песціла. Фальшывымі лозунгамі іх імкнуліся адвучыць ад зямлі, ад адказнасці за яе будучыню, ад пачуцця гаспадарства. Аднак маральная сіла гэтых людзей аказалася мацнейшай за ўсялякія авантурныя эксперыменты. Яны засталіся сапраўднымі гаспадарамі на сваёй зямлі.

...Ля прыадчыненых дзвярэй, за якімі відаць вясковае вуліца з размытай вясновымі дажджамі дарогай і буслінымі гнёздамі на дахах хат, на імгненне спыніліся двое старых. У вачах іх мне бачыцца ўсё ж нейкая трывога. Яны нібы гавораць: «Наш час праходзіць. Усё, што было ў нашых сілах, мы зрабілі. Цяпер ваша чарга. Пакідаем вам гэту зямлю, гэту вёску, гэты бэз».

І я шалчу пра сябе ля карціны: «Мы бярэм гэтую зямлю, гэтую вёску, гэты бэз. І нясем за іх поўную адказнасць перад будучыняй, перад сваімі нашчадкамі».

Тацяна АНТОНАВА.

ДА ВЫХАДУ ў СВЕТ «ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСКАГА МАСТАЦТВА»

РАДАВОД КУЛЬТУРЫ

Каб не згінуць у гісторыі, народ пакідае аб сабе памяць культурнымі здабыткамі: летапісам і старадрукам, драўляным млыном і мураваным замкам, замгленым позірам фрэскі і ўзорам кафлі... У творчага генія многа праяў. Яны адбіваюць аблічча часу і разам з тым перадаюць істотнасць агульначалавечага і нацыянальнага.

Перад тварам прыгажосці народ выяўляе сваю душу найбольш поўна і адкрыта. Таму гісторыя яго мастацтва — найлепшае пацвярджэнне духоўнай значнасці і жыццяздольнасці народа, а яшчэ — надзейная запорука яго маральнага здароўя і самапавагі, яго гістарычнага і нацыянальнага самаўсведамлення, яго будучыні.

Класічнае пытанне беларускага адраджэння — купаўскае «а хто там ідзе?» — заключае ў сабе адвечнасць руху народа да чалавечтва і адвечнасць пошуку агульначалавечага ў самабытна-спадчывым. Наяўнасць распрацаванай гісторыі нацыянальнага мастацтва стымулюе гэты рух і самасцвярджэнне народа, развіваючы пачуццё гістарызму і мастацкай паўнаценнасці.

Вывучэнне гісторыі беларускага мастацтва мела многа цяжкасцей, пазначаных трагізмам гістарычнага лёсу народа. На жаль, шматлікія помнікі культуры і творы мастацтва былі знішчаны або разрабаваны ў спускашальных войнах, якія неаднойчы прайшлі па нашай зямлі: гэтыя страты памножаны варварствам сучасных пакаленняў. Многія мастацкія здабыткі народа «адымаліся» ад яго жывой гісторыі польскімі і вялікарускімі культуролагамі ў розныя гістарычныя перыяды.

Шырокамаштабная мэтанакіраваная праца па выяўленні помнікаў беларускай культуры і іх вывучэнні стала магчымай ужо ў наш час, хоць асновы яе былі закладзены нашымі нядаўнімі папярэднікамі, шчырымі прыхільнікамі беларускага мастацтва. Асабліва вялікае значэнне для сучасных даследчыкаў культуры маюць працы Міколы Шчакаціхіна і найперш яго кніга «Нарысы з гісторыі беларускага мастацтва» (1928). Ужо ў пасляваенны час з'явіліся манаграфіі па гісторыі выяўленчага мастацтва і архітэктуры М. Кацара і У. Чантуры.

За апошнія два дзесяцігоддзі сфарміравалася цэлая плеяда беларускіх мастацтвазнаўцаў, спецыялістаў у розных галінах: жывапіс, графіка, скульптура, архітэктура, шматлікія віды дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. У гэты час з'явіліся такія цікавыя працы, як «Замкі Беларусі (XII — XVII)» М. Ткачова, «Драўлянае дойдства Беларускага Палесся XII — XIX ст. ст.» Ю. Якімовіча, «Беларускае мастацкае шкло (XVI — XVII ст. ст.)» і аналагічнае даследаванне па XIX і пачатку XX стагоддзяў М. Яніцкай, «Беларуская кніжная гравюра XVI—XVIII стагоддзяў» В. Шматава, «Старажытнабеларускі манументальны жывапіс XI — XVIII ст. ст.» В. Церашчатавай, даследаванні па архітэктуры асобных гарадоў, калектывныя зборнікі з серыі «Помнікі культуры. Новыя адкрыцці», публікацыі ў часопісах «Помнікі гісторыі і

культуры Беларусі» і «Мастацтва Беларусі». Каштоўным здабыткам сучаснай культуры сталі альбомы «Гравюры Францыска Скарыны», «Жывапіс Беларусі XII—XVIII ст. ст.: Фрэска. Абраз. Партрэт», «Плосціна Беларусі XII — XVIII стагоддзяў», «Дэкаратыўна-прыкладнае мастацтва Беларусі XII — XVIII ст. ст.» і некаторыя іншыя. Закончана выданне Збору помнікаў гісторыі і культуры Беларусі ў сямі тамах.

Усё гэта засведчыла пэўны ўзровень навуковага прафесіяналізму ў розных галінах мастацтвазнаўства і абумовіла неабходнасць стварэння фундаментальнай «Гісторыі беларускага мастацтва», першыя два тамы якой (з заплаваных шасці) ужо ўбачылі свет.

Першы том, які выйшаў у 1987 годзе, ахоплівае перыяд гісторыі беларускага мастацтва ад старажытных часоў да другой паловы XVI стагоддзя, другі (выданне 1988 года) — уключае матэрыял па гісторыі мастацтва з другой паловы XVI па канец XVIII стагоддзя. Такім чынам, у гэтых тамах даследуецца зараджэнне мастацтва на беларускіх землях у глыбокай старажытнасці (эпоха палеаліту і неаліту, бронзавы і жалезны век) і станаўленне нацыянальнага мастацтва, выпрацоўка найбольш каштоўнага фонду культуры беларускага народа як самабытнага славянскага этнасу.

Аўтары «Гісторыі беларускага мастацтва», сярод якіх вядомыя спецыялісты ў сваіх галінах, аб'яраючыся на шматлікія прыклады і ўзоры мастацтва (значная колькасць іх рэпрадуцыравана ў кнігах), аналізуюць характэрныя асаблівасці ўсіх перыядаў развіцця мастацкай культуры Беларусі і іх асобных помнікаў. У гэтых помніках, у многіх шэдэўрах мастацтва адкрываецца нам далёкая гісторыя народа, матэрыялізаваная геніяльнымі творцамі, пачынаючы ад легендарнага Лазара Богшы з Полацка, — большасць іх, на жаль, засталася безыменнымі.

Яны, гэтыя безыменныя творцы, былі прыроджанымі доўгладзі, якія прыгажосць маляўнічага краявяду вячалі гармоніяй мураванага замка ці лёгкай, святочна ўзнёсенай купалам у роднае неба драўлянай цэркаўкі. У іх руках спявала кавальскае жалеза і каляровае шкло і ткалася нітка дыхтоўнага габелена, перад якім расчыняліся дзверы каралеўскіх замкаў.

Пяць стагоддзяў назад па даручэнні Ягайлы імі былі распісаны храмы ў Любліне (Польшча). А ў канцы XVII стагоддзя яны аздобілі падмаскоўны Каломенскі палац, які Сімяон Полацкі назваў восьмым чудам свету. Беларускія разьбяры стварылі таксама грандыёзны ікана-стас Смаленскага сабора ў Маскоўскім Новадзявочым манастыры. Туды, на славу тыя моглі ідуць цяпер тысячы нашых сучаснікаў пакланіцца праху вядомых людзей Расіі, а для нас, беларусаў, гэта яшчэ і святыня нацыянальнага мастацкага генія — святыня працы беларуса Кліма Міхайлава «со товарищи», як пісалі тады ў дакументах. Дзесяткі таленавітых беларускіх жывапісцаў і майстроў працавалі ў Маскоўскім Крамлі. Так слава

беларускага мастацтва ішла па свеце.

Гэтыя факты, прыведзеныя ў сістэму ў навуковым даследаванні, у нашай свядомасці выстройваюцца ў своеасаблівы эмацыянальны рад уздзеянчаюць на пачуцці.

Але нішто так не ўражвае, як спазнаная неабходнасць неадоўжнасць народнага імкнення тварыць прыгажосць жыцця у паўсюднай і ўсюдынай красе. На кожнай старонцы «Гісторыі беларускага мастацтва» аналізуюцца канкрэтныя праявы творчай дзейнасці народа — помнікі архітэктуры, розныя жанры жывапісу, культура кніжнага афармлення і графіка, пластыка розных форм, кераміка, мастацкае шкло, кавальства і ткацтва. Прытым называюцца не толькі буйнейшыя асяродкі культуры — такія, як Полацк, Віцебск, Гродна, Нясвіж і іншыя гарады, але і сотні мястэчак і вёсак.

У канцы абодвух тамоў знаходзім геаграфічны паназальнік, які бяспрасна фіксуе адрасы мастацкіх знаходак, што захоўваюцца цяпер у музеях, або тыя культурных рэліквіі, якія па сённяшні дзень знаходзяцца ў натуральным для іх асяроддзі навакольнай прыроды ці культуры збудавання. Гэтыя адрасы і самі сабой адкладваюцца ў памяці яркімі зракавымі вобразамі архітэктурных помнікаў і іх інтэр'ераў. Практычна няма такога куточка ў Беларусі, нават так званана «глухога», дзе б не было мастацкай спадчывы мінулых эпох, а то і рэлігійнай старажытнай культуры. На адной толькі Брэстчыне, напрыклад, выяўлены дзесяткі каштоўнейшых абразоў XVI—XVIII стагоддзяў і нават ранейшага перыяду: у Пінску, Брэсце, Чарнаўчыцах і Дамачове Брэсцкага раёна, Маларыце, Ляхаўцах, Олтушы і Чарняхах Маларыцкага раёна, Шарашове Пружанскага раёна, Здзітаве Жабінкаўскага раёна, Дайне Кобрынскага раёна, Бездзежы Драгічынскага раёна, Іванаве і Дастоеве Іванаўскага раёна, Косаве Івацэвіцкага раёна, Лунінцы, Ляхве і Казан-Гарадку Лунінецкага раёна, Давыд-Гарадку, Гараднгой, Альгомелі, Вялікім Малешаве, Стахаве, Рухчы, Рубелі Столінскага раёна і ў некаторых іншых мясцовасцях. Есць унікальныя помнікі архітэктуры і творы іншых відаў мастацтва ва ўсіх рэгіёнах Беларусі.

Але існуе яшчэ наша духоўная глухата, няведанне і нежаданне ведаць, што культура — гэта не сённяшні спажывецкі сурагат і не старажытнасць сама па сабе, а той спадчывы духоўны патэнцыял, які памнажаецца пакаленнямі і каштоўнасць якога толькі ўзрастае з часам.

З прыкрасцю і болей прыходзіцца сёння гаварыць пра вульгарную канцэпцыю патрыятычнага і эстэтычнага выхавання, паводле якой усё, што было да 1917 года, — гэта суцэльная цемра, прыгнёт, забітасць і бескультур'е. Так нас выхоўвалі, адымаючы ад народа яго гісторыю і культуру, расішчальваючы яго нацыянальную свядомасць. Праўда, у апошні час у Беларусі з'явіліся дзесяткі краязнаўчых і этнаграфічных музеяў, мастацкіх гасцёўняў у гарадах і вёсках (акрамя дзяржаўных устаноў культуры), якія займаюцца захаваннем нацыянальнай культуры на і

спадчыны і далучэннем да яе ўсіх слаўў грамадства. Але пачаць што гэта справа энтузіястаў, хоць яна павінна стаць дзяржаўным, агульнанародным клопатам.

Выданне «Гісторыі беларускага мастацтва», якое сула ў часе з перабудовай грамадскага жыцця, можа стаць пачаткам новага этапу культурнага развіцця і мастацкага выхавання народа. Грунтоўнае даследаванне мастацкай спадчыны дае разуменне сапраўдных эстэтычных каштоўнасцей, значна пашырае сферу нашых уяўленняў і ведаў, узбагачае патрыятычнае пачуццё.

Сапраўды, як многа значыць для чалавека ведаць, што радавод яго культуры бярэ пачатак не з руінавання старога свету, а са стварэння прасы і што гэтая краса па праву культурнай спадчыны належыць і яму.

«Гісторыя беларускага мастацтва», як ніякае іншае даследаванне, дае багатую рэспектыўную карціну развіцця шматлікіх відаў мастацтва, і ў гэтай карціне ёсць месца для рэгіянальных школ і традыцый, а таксама асобных дойлідстваў і мастакоў, імёны якіх гісторыя захавала для нас.

У абодвух тамах даследуецца складаны працэс выпрацоўкі мастацкіх стыляў, культура Беларусі разглядаецца ў кантэксце агульнаеўрапейскага мастацкага развіцця. На самым пачатку фарміравання самабытных асноў беларускай культуры найбольш прадуктыўнымі былі ўплывы і традыцыі візантыйскага і старажытнаруускага мастацтва. Пазней, з пашырэннем мастацкага вопыту рэнесансу і барока, прыкметна выявіліся традыцыі Італьянскай, галандскай і іншых заходне-еўрапейскіх школ і кірункаў архітэктуры, выяўленчага і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. З Беларуссю звязана творчая дзейнасць архітэктара Італьянца Дж. М. Бернардыні, нямецкага жывапісца Іагана Шрэтара і іншых таленавітых мастакоў.

Традыцыі старажытнаруускага і еўрапейскага мастацтва розных эпох у спалучэнні з мясцовай мастацкай практыкай, з густам і ўмельствам таленавітых беларускіх майстроў нарадзілі такія творы мастацтва і помнікі культуры, што засталіся ў вяках, сярод якіх нельга жыць з аб'якавым сэрцам. Гэта ўнікальнасць гродзенскай Каложы і палескага драўлянага дойлідства, фрэсак Спаса-Ефрасіньскай царквы ў Полацку, манументальнага жывапісу на свяцілішчы, магілёўскіх і меціслаўскіх храмаў, унікальнасць скульптурных ансамбляў у касцёлах Будслава і Міхалішак, слудчкіх паясоў і ўрэчкінага шкла...

«Гісторыя беларускага мастацтва» рыхтавалася да выдання не адзін год. І першыя тамы гэтай працы вялікага аўтарскага калектыву былі канчаткова аформлены да друку яшчэ ў час панавання ідэалагічных стэрэатыпаў, адрынутых зараз самім жыццём. Таму ва Уводзінах да шматтомнага даследавання знайшлі адлюстраванне некаторыя састарэлыя канцэпцыі грамадска-культурнага развіцця (тэорыя так звананага развітога сацыялізму). Даволі хісткім з'яўляецца сцвярдзенне пра ўпартую барацьбу беларусаў за сваю культурную самабытнасць... з літоўскімі феодаламі.

Такія палажэнні — прадукт свайго часу. Яны нараджаюцца ў пэўным часе і паміраюць разам з ім. Таму не будзем надаваць ім асаблівага значэння, усведамляючы важнасць пачэснай і неабходнай працы — даследавання тых каштоўнасцей чалавечай культуры, якія, з'яўляючыся прыналежнасцю гісторыі народа, належыць вестарыі.

Люба ТАРАСЮК.

ПАД высокай гарой нёс свае хвалі Нёман. А на строма гарэлі паходні, выхопліваючы асобныя твары з людскае грамады. Адну з іх узяў юнак і, нахіліўшы, паднёс да голля. Шуганула полымем купальскае вогнішча. Пайшоў карагод з песняй, сочычы за колам на слупе, якое мусіла потым абрынуцца на зямлю...

Дзеля чаго распачаў я свае нататкі аб гродзенскім гісторыка-культурным клубе «Паходня» з замалеўкі Купальскае ночы? Бо, на маю думку, адноўленае народнае беларускае свята як найлепш уасабляе адраджэнскую дзейнасць моладзі. Па расказах старажылаў ведаю, што даўней Купалле шырока адзначалася гродзенцамі на Каложскай гары. Потым свята не стала месца ў сучасным горадзе. І вось летась Купальская ноч вярнула ў сэрцы гараджан той духоўны пачатак, які, здавалася б, у заўсёднай мітусні быў страчаны назаўжды.

«Паходня» — адна з першых «ластавак» тых згуртаванняў, з'яўляючы якіх засведчыла адлігу, абумоўленую новым палітычным курсам кіраўніцтва краіны. Здавалася, нават прырода падрыхтавалася тады да адлігі. Памятаю той дзень 12 сакавіка 1986 года: каля двух дзесяткаў маладых людзей сабраліся ўпершыню ў гарадскім Доме культуры, каб стварыць свой клуб. Зразумела, што гэта была пераважна інтэлігенцыя. Але здзівіла, што добрую палову ад усіх складалі навукоўцы — біёлагі з цяперашняга Інстытута біяхіміі Акадэміі навук БССР.

Большасць будучых маіх сяброў была мне незнаёмай. Таму ўразіла, што імкненне згуртавацца на культурна-асветніцкім грунце, як аказалася, даўно лунала ў паветры... Па першым часе суполка існавала безназоўна. Ішлі спрэчкі аб назве. Што яны былі пльннымі, сведчыць і тое, што адным з прапанаваных найменняў — «Сябрына» — завецца цяпер беларускі клуб у Вільнюсе.

Цікавая дэталі. Пачуўшы пра новую суполку, да нас адразу пагарнуліся людзі старэйшага веку: пісьменнікі, інстытуцыя выкладчыкі, усе іншыя, каму неаб'якавы лёс роднай культуры. Гэта прыйшоў да нас і Міхась Ткачоў, гісторык, археолаг, публіцыст, заўзяты прапагандыст нашай спадчыны, зараз доктар гістарычных навук.

У людзей, што чытаюць сёння беларускую прэсу з БССР і цікавяцца развіццём маладзёжнага руху, можа скласціся думка аб існаванні нейкага феномена «Паходні». Бо іншыя суполкі часцяком падвараюцца крытыцы на старонках друку, гродзенскаму ж клубу, як па нейкай завядзёнцы, даецца ўвесь час станоўчая ацэнка. А гэта, дарэчы, выклікае часам раздражненне ў нашых апанентаў. Прыкладам, на адным з гарадскіх сходаў нейкі прамоўца, не хаваючы сваёй непрыязнасці, з сарказмам сказаў, што хопіць паўтараць пра пльннасць супрацоўніцтва камсамола з клубам, час, маўляў, займаць наступальную пазіцыю...

Але гэты чалавек наўрад ці меў рацыю. Расставіць усе кропкі над «і» ў нашых стасунках мы змаглі раней. Феномен «Паходні» якраз у тым, што ад пачатку клуб кантактаваў з га-

радскімі ды абласнымі ўладамі. Зрэшты, сказаць так, значыць выказацца не цалкам. Бо пльнных стасункаў не было б, калі б процілеглы бок не імкнуўся да гэтага таксама.

Адночы, яшчэ напачатку існавання клуба, калі пра яго распаўсюджваліся самыя неверагодныя чуткі, на запрашэнне ўзяць удзел у пасяджэнні адгукнуўся Анатоль Пархута, галоўны архітэктар вобласці. Слухаючы гарачы маналогі хлопцаў, ён не ўстрымаўся, каб не заўважыць: «Не трэба проціпастаўляць сябе нам. Давайце працаваць разам! Бо і мы шчы-

СПРОБА ПОГЛЯДУ ЗНУТРЫ

ФЕНОМЕН «ПАХОДНІ»

ра хочам, каб наша старажытная архітэктура набыла прывабны выгляд». І гэта не былі пустыя словы. Сведчанне гэтаму — літаральна выбуховае развіццё рэстаўрацыйнай справы ў Гродне ў апошнія некалькі гадоў.

Але, прызнаюся, прычына для канфлікту тады ўсё ж была. У свой час па загаду аднаго чыноўніка была засыпана частка гэтак званай «Швейцарскай даліны», у якой цячэ рэчка Гараднічанка. Паверхню залілі асфальтам і пачалі будаваць шэрыя змрочныя адміністрацыйныя камяніцы. Тым самым амаль канчаткова быў парушаны ансамбль Гарадніцы — вялікага квартала канца XVII стагоддзя. Але гэтага падалося мала. У кабінетах саспела думка зруйнаваць будынак віцэ-губернатора, помнік архітэктуры з 200-гадовай гісторыяй, і тым самым стварыць у старым горадзе неўласцівы для яго вялізны пляц. Дзякуючы процідзеянню грамадскасці, візітам да ўлад М. Ткачоў і пісьменніка А. Карпюка, было знойдзена кампраміснае рашэнне.

Такім чынам, мы адмыслова запрашаем да сябе гасцей, не кажучы ўжо пра тое, што кожны жадаючы можа свабодна наведаць пасяджэнне. Зрэшты, не трэба думаць, што ўсё ў нашых адносінах гэтак бяспарна. Справа ў тым, што прыйсці і паслухаць самому, аб чым гомоняць у «Паходні», а пры тэрэбе і аргументавана паспрачацца, — такое жаданне ёсць далёка не ва ўсіх. Хоць станоўчыя прыклады і нямаюць. Лячэй жа паступаць інакш. І раней неадночы на ўсялякіх гарадскіх мерапрыемствах, сходах, канферэнцыях і г. д. сяды-тады было пачуць нядобрае слова ў наш адрас, хоць і без канкрэтызацыі. Апошнім жа часам неабгрунтаваная крытыка нават узмацнілася. З трыбуны дазваляюць сабе казаць бязглуздыя звычайна цалкам выпадковыя людзі, якія не толькі ані разу не былі ў клубе, але нават нікога з ягоных сяброў на свае вочы не бачылі.

Але паўтараю яшчэ раз: адносіны рады клуба з абласнымі ды гарадскімі саветнікамі і партыйнымі ўладамі добрабылі. Безумоўна, пльнным было сумеснае абмеркаванне

праграмы М. Ткачоў пад назвай «Гродна — горад-музей і горад музейяў». Не ўсе прапановы былі ўхвалены, не, але падтрыманай засталася большая іх частка, і яны ўжо пачынаюць ажыццяўляцца. Можна прыгадаць хаця б збор экспанатаў для музея КПЗБ і КСМЗБ у Гродне. Унеслі свой даробак мы і ў план манументальнай прапаганды горада. З часам у Гродне павінны з'явіцца помнікі К. Каліноўскаму і Цётцы, Ф. Багушэвічу і легендарнаму воіну сярднравечна князю Давыду Гарадзенскаму. Гэтым самым на

гаўпільскай ГЭС. Падобны паход, ужо на Прыпяці, супраць абвалявання адбыўся сёлета. Сябры нашага клуба бралі ўдзел у першым вальным сойме маладзёжных суполак, першай рэспубліканскай нарадзе таварыства маладых літаратараў «Тутэйшыя», мітынгу на вайсковым полі пад Мілавідамі. Было і шмат іншых акцый.

Спачатку «Паходня» была болей клубам сустрэч, бо людзей было няшмат. Кожнага разу ладзіліся чай з печывам, а калі дык і з тортам, прыгатаваным нашымі дзяўчатамі. Цяпер жа мы змянілі сваю гасцёўню-пакой на залу, якая заўжды бывае паўноткай, бо збіраецца ў ёй па 100—140 чалавек. Цікаваць да спраў, якімі жыве клуб, відавочна ўзрасла, шмат прыходзіць сталых людзей, часцяком сем'ямі. Гэта нядзіўна, бо абмяркоўваюцца ж надзённыя праблемы: гаспадарчага разліку рэспублікі і яе суверэнітэту, дзяржаўнасці беларускай мовы, нацыянальнай школы, экалогіі. Святло «Паходні» вабіць пісьменнікаў, навукоўцаў, моладзь з іншых мясцін: Мінска, Ленінграда, Масквы. У нас выступалі дактары навук У. Кохан, А. Грыцкевіч, А. Мальдзіс, Ю. Хадыка, вядомыя гісторыкі В. Грыцкевіч, А. Каўко, Г. Кахановіч, М. Ермаловіч. Проста цяжка прыгадаць усе сустрэчы.

Ну, а што ж вабіць у клуб ягоных сяброў? Прыкладзём тут думкі некаторых з іх.

Аляксандр БАЗАР, робіць у праектнай установе:

— Сам я навагрудскі. Хлопцам бегаў да школы і кожны раз прамінаў замчышча. Балюча, што замкі нашы разбураны. Людзі сталі аб'якаваць да зямлі. Разрыццё на якую гаспадарчую патрэбу курганці проста пагорак, ды так і кінуць. Прыкра ўсё гэта. А ў клуб прыйдзеш, пабудзеш з аднадумцамі, пагамоніш, паспрачаешся, сэрца палегчыш. Гэта дапамагае жыць. Таму збіраемся мы зараз штотыдзень.

Зміцер КІСЕЛЬ, рабочы:

— Я вучуся заочна гісторыю ва ўніверсітэце. Даўно задумваўся, чаму ў нас такая непраўдзівая гісторыя. А на «Паходні» ад самага пачатку гаварылі пра нашу мінулае толькі праўду. І ў мяне да ўсяго гэтага не проста цікаўнасць: бацька мой такім юнаком, як я, быў пасля вайны незаконна рэпрэсаваны...

Цяпер прашу выказацца аб «Паходні» старшыню клуба **Міхася ТКАЧОВА**:

— Некаторым карціць аб'якаваць нас у нацыяналізме. Але ж гэта бязглуздыца, бо ў нашым клубе людзі васьмі нацыянальнасцей. Марныя спробы і адшукаць дзесьці палітычную інфантальнасць. У нас бадай 30 працэнтаў камуністаў, шмат камсамольцаў. Нашы мэты супадаюць з курсам партыі на перабудову грамадства, на вяртанне ленынскіх норм развіцця дзяржавы. Мы не жадаем нечага звышнатуральнага, а хочам, каб дзеці нашы вучыліся ў роднай школе, каб квітнела беларуская мова і наша культура. І нам няма чаго баяцца. Бо мы на сваёй зямлі жывём і хочам быць тут гаспадарамі...

Сяргей АСТРАУЦОУ.

навагодняга ліста Ф. Багушэвіча да яго сябра Адама Карповіча, з якога выразна паўстае роля аплаткі.

«Дарагі Адамы! — пісаў Ф. Багушэвіч 21-га снежня 1899 года. — Віншую Цябе з блізкамі святамі і Новым годам. Я і жонка запрашаем Цябе да нас на кудцы. Калі каму ўжо абядаў, то ўспомні і нас пры раздзеле аплаткі, якую далучаем».

Паводле слоў вядомага беларускага краязнаўца Аляксандра Ельскага, аплатка — гэта «знак любові, братэрства і спакою». Менавіта такое вы-

значэнне аплаткі ён зрабіў у лісце да Яна Карповіча за 14/26 1892 года.

Першую спробу спалучыць мастакоўскую выяву з навагоднім тэкстам на беларускай мове зрабіў у 1906 годзе мастак Кастравіцкі (Карусь Каганец).

Праўда, яго задума мела больш палітычны характар, чым навагодні, і адносілася хутчэй да жанру сатыры. Тым не менш тут ужо меўся надпіс: «Поздроўляю з Новым роком!»

(Заканчэнне на 8-й стар.)

ЦІКАВА ВЕДАЦЬ

ВАМ ВІНШАВАННЕ...

Навагоднія паштоўкі... Яны сталі звычайнай з'явай у нашым побыце. А якая ж гісторыя навагодніх паштовак?

Аздобленыя навагоднія паштоўкі з надпісам «З Новым годам» на рускай мове з'явіліся ў канцы мінулага стагоддзя, больш дакладна, у дзевяностых гадах. А правобразам нашай сучаснай паш-

тоўкі, найперш па форме, у нейкім сэнсе, былі аплаткі — танюсенькія, як папярковыя лісткі, выпечаныя з мукі карткі з рознымі біблейскімі выявамі на іх.

Аплаткі перадавалі, пасылалі адзін аднаму і за календарнай вячэраю ўспаміналі ўсіх тых, хто іх прыслаў.

Вось колькі радкоў перад-

